

น้ำพุร้อน (Onsen): นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

Hot Spring (Onsen) : An Innovation of Tourism Management for Health and Therapy by Community's Participation

เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง *

บทความวิจัยนี้มีความวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัด ใช้วิธีวิจัยแบบผสมแจกแบบสอบถามกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาใช้บริการแหล่งน้ำพุร้อน ๕ จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง จำนวน ๓๘๕ คน ใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย

ผลการวิจัยพบว่า มีน้ำพุร้อน ๒ ประเภท คือ ที่มีศักยภาพและไม่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ความสะอาดบริสุทธิ์ ความสะดวก เช่น มีสปาและนวดแผนไทยไว้บริการ ส่วนศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน ประกอบด้วย ๕ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มที่มีการรวบรวมไว้แล้วเบื้องต้น แต่บ่อหายร้อนแล้ว ๒) กลุ่มที่มีการรวบรวมเป็นบ่อน้ำพุร้อนแล้วเบื้องต้น แต่ไม่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว ๓) กลุ่มที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาบ้างแต่ประสบปัญหาในการพัฒนาและการบริหารจัดการ ๔) กลุ่มที่มีการเตรียมการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และ ๕) กลุ่มที่มีคุณภาพในเชิงสุขภาพ

คำสำคัญ: น้ำพุร้อน, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ABSTRACT

The main objectives of the study are to survey hot spring tourist places designed to promote health tourism in Thailand, to study forms of health tourism management and therapy of hot spring tourist places by community's participation, and to analyze the trends of potentialities of health tourism management and therapy of hot spring tourist places in Thai society. The mixed methods were

* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

conducted by collecting data from 385 respondents covering five provinces such as Chiangrai, Chiangmai, Kamphaengphet, Ratchaburi and Ranong, while techniques like participatory observation, in-depth interview and focus group were employed.

The findings reveal that there two types of hot springs with potentiality and no potentiality to be tourist places designed to promote health tourism in Thailand, the forms of health tourism management and therapy give more importance in good atmospheric and pleasant hot springs which are suitable for leisure and recreation, cleanness and pureness, availabilities of Spa and Thai massages for tourists. The potentialities of health tourism management and therapy are categorized into five groups, namely, i) data of hot springs were firstly collected, then its heat was gradually disappeared and became normally places; ii) its data were firstly gathered, but there is no potentiality to develop into tourist place, no services for outsiders and no administration and management for being a tourist place; iii) it was firstly collected, there is some administration and management for its tourist development, but facing problems of its administration and management; iv) there is preparation of administration and management for its development and then initiated services for hot spring health tourist activities and there potentialities in developing as health tourist places; and v) there are administration and management for its development, tourism activities, potentialities to develop into health tourist places, this group is the most popular in terms of qualified hot springs.

Keywords: Hot Spring Onsen, Health Tourism

๑. บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของประเทศไทย โดยในปี ๒๕๕๑ รายรับจากการท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ ๑ ของภูมิภาคอาเซียน ภาคการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยร้อยละ ๙ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) และมีการจ้างงานกว่า ๑.๙ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๕ ของจำนวนแรงงานทั้งหมดภายในประเทศ หากพิจารณาสถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมายังประเทศไทย พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ๒๕๕๔ ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งหมด ๑๙,๒๓๐,๔๗๐ คน หรือเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ ร้อยละ ๒๐.๖๗ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๖) สำหรับแนวโน้มการท่องเที่ยวยของประเทศไทย มีการคาดการณ์ว่า จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยรวมเพิ่มขึ้นภายในปี ๒๕๕๖ มากกว่า ๒๐ ล้านคน/ครั้ง ขณะที่ระยะเวลาพำนักระยะของนักท่องเที่ยวและรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยนำ ๓ ปี ๒๕๕๔

ระยะเวลาพนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอยู่ที่ ๙.๖๔ วัน โดยเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ จำนวน ๐.๕๒ หรือร้อยละ ๕.๗๐ และรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นมูลค่า ๗๓๔,๕๙๑.๔๖ ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ ร้อยละ ๒๓.๙๒ โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอยู่ที่ ๔,๕๐๕.๒๕ บาท/คน/วัน ในปี ๒๕๕๔ หรือเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ ร้อยละ ๐.๑๗ ไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว ๗๗๖,๒๑๗.๒๐ ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๘.๔๑ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ^๑

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาค ตามนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยว ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบำบัดรักษาสุขภาพ (Health healing) หรือส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) โดยในการบำบัดรักษาสุขภาพ เป็นการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีการจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพอันประกอบด้วยกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพที่หลากหลาย เช่น การนวดแผนไทยการอบสมุนไพรไทยกิจกรรมบริการสუნธบำบัด (Aroma Therapy) และการบริการอาบน้ำแร่ร้อน (Spa) เป็นต้น ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าพัฒนารูปแบบและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อนเพื่อยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยว ให้เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแห่งใหม่ ที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์โดยใช้ทรัพยากรที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นเครื่องมือเพิ่มมูลค่า อันก่อเกิดรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย
๒. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
๓. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนในสังคมไทย

^๑ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานสรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพ เล่มที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทออร์ แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์, ๒๕๕๔), หน้า ๕๓.

๓. ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา เพื่อการสำรวจการจัดการท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน และศึกษา ลักษณะทางกายภาพของแหล่งน้ำพุร้อน ว่ามีรูปแบบและศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง ๕ แห่ง อย่างไร ผู้วิจัยได้คัดเลือกแหล่งน้ำพุร้อนที่มีชื่อเสียง ๕ จังหวัดซึ่งครอบคลุมทั่วภูมิภาค ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดราชบุรีและจังหวัดระนอง

๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการ เยาวชนในแต่ละท้องถิ่นๆ และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในแหล่งน้ำพุร้อน ๕ จังหวัด เนื่องจากไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรของ W.G. Cochran (๑๙๕๓)^๒ $n = Z^2/4e^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % และให้ความผิดพลาดไม่เกิน ๕ % ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๔.๑๖ เกือบจริง ๓๘๕ คน (จากนั้นใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในการเลือกผู้ที่จะตอบแบบสอบถาม

๓. ขอบเขตด้านสถานที่ สํารวจบ่อน้ำพุร้อน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดราชบุรีและจังหวัดระนอง ได้แหล่งน้ำพุร้อน จำนวน ๑๗ แห่ง

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการ เยาวชน ในแต่ละท้องถิ่นๆ ละจำนวน ๒๕ คน และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในบ่อน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด เนื่องจากไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน จึงใช้สูตรของ W.G. Cochran (๑๙๕๓)^๓ $n = Z^2/4e^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % และให้ความผิดพลาดไม่เกิน ๕ % ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๔.๑๖ เกือบจริง ๓๘๕ คน จากนั้นใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในการเลือกผู้ที่จะตอบแบบสอบถามแต่ละแห่ง

๒. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการใช้การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการ , การมีส่วนร่วมของชุมชน, ศักยภาพการท่องเที่ยว จึงยึดประเด็นคำถามแนวเดียวกัน

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ๓ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

^๒ Cochran, W.G, **Sampling Techiques.** (New York : John Wiley & Sons. Inc, 1953), pp.78-80.

^๓ Ibid., pp. 78-80.

๓.๑ ระยะที่ ๑ ดำเนินการสำรวจพื้นที่แหล่งน้ำพุร้อน ผลจากการสำรวจข้อมูลทางกายภาพของน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด พบแหล่งน้ำพุร้อน ๑๗ แหล่ง ดังนี้

๓.๑.๑ จังหวัดราชบุรี พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๒ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระติง , ธารน้ำร้อนบ่อคลึง

๓.๑.๒ จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๓ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง, บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน, บ่อน้ำร้อนแม่วงค์

๓.๑.๓ จังหวัดระนอง พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๔ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน, บ่อน้ำพุร้อนพหลุมพี, บ่อน้ำพุร้อนพรั้งและบ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์

๓.๑.๔ จังหวัดเชียงราย พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๖ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท, บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเสียม, บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ, บ่อน้ำร้อนปูเฟือง, ลำนนาออนเซ็น และแม่ชะจาน

๓.๑.๕ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๒ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง และดอยสะเก็ด

๓.๒ ระยะที่ ๒ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ที่ได้รับการคัดเลือกจากระยะที่ ๑ ได้แหล่งน้ำพุร้อนจำนวน ๑๗ แห่ง การเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มขึ้นในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มนักท่องเที่ยว การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม, สทนากลุ่ม, กับผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งน้ำพุร้อน นักศึกษา ขณะเดียวกันค้นหาผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) เพื่อทำการนัดประชุมกลุ่มย่อยเป็นระยะต่อไป

๓.๓ ระยะที่ ๓ การประชุมกลุ่มย่อยเปิดเวทีชาวบ้าน เพื่อรับฟังข้อมูลจากคนในท้องถิ่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการดังนี้

๔.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือเนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น และทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าไปพร้อมกัน คือ ตรวจสอบด้านข้อมูล ตรวจสอบด้านผู้วิจัย และตรวจสอบด้านระยะเวลาเป็นหลัก แล้วนำมาตีความ สังเคราะห์และวิเคราะห์ด้วยหลักและเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการและประเด็นสำคัญ

๔.๒ แบบสอบถาม ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ประมวลผลข้อมูลด้วยสถิติร้อยละและความถี่ ประกอบการอธิบายความเชิงพรรณนา

๕. ผลการวิจัย

ผลจากศึกษาวิจัยที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้ข้อสรุปดังนี้

๑. ผลการสำรวน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด พบแหล่งน้ำพุร้อน ๑๗ แหล่งดังนี้ จังหวัดราชบุรี มีบ่อน้ำพุร้อน ๒ แห่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระติงและธารน้ำร้อนบ่อคลึง , จังหวัดกำแพงเพชร มีบ่อ

น้ำพุร้อน ๓ แห่งคือ ๑. บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง ๒. น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน ๓. น้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ , จังหวัดระนอง มีบ่อน้ำพุร้อน ๔ แห่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน บ่อน้ำพุร้อนพุดมพิ บ่อน้ำพุร้อนพริ้งและน้ำแร่ร้อนค่ายรัตนรังสรรค์, จังหวัดเชียงราย มีบ่อน้ำพุร้อน ๖ แห่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท บ่อน้ำพุร้อนห้วยหมากเหลี่ยม บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ บ่อน้ำพุร้อนโป่งปูเฟื่อง ลำนนาออนเซ็นและบ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน, จังหวัดเชียงใหม่ มีบ่อน้ำพุร้อน ๒ แห่ง คือ น้ำพุร้อนสันกำแพงและน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด

๒. รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มี ๓ ด้าน ได้แก่

ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับสถานที่น้ำพุร้อนมีบรรยากาศดีร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ มีการบำบัดน้ำเสียและวิธีการจัดการน้ำเสียที่มีคุณภาพ พบว่า ทั้ง ๕ จังหวัดความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายและจังหวัดราชบุรี

ด้านบริการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการมีอาหารและเครื่องดื่มไว้บริการ มีห้องน้ำที่สะอาดเพียงพอต่อความต้องการ พบว่า จังหวัดราชบุรีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

ด้านการจัดการตลาด นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีร้านขายของที่ระลึก / ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ พบว่า จังหวัดราชบุรีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงรายตามลำดับ

๓. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แหล่งน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด พบว่า

ด้านการเข้าถึง นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนมีความ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ชุมทางคมนาคม เช่น สถานีรถไฟโดยสาร พบว่า จังหวัดราชบุรีการเข้าถึงอยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดเชียงราย จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนองมีค่าเฉลี่ยที่เท่ากัน

ด้านที่พักนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับมีที่พักเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่พักใกล้เคียงกับแหล่งน้ำพุร้อน พบว่า จังหวัดราชบุรีที่พักอยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดเชียงราย จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับความสอดคล้องของกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กับทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ พบว่า ทั้ง ๕ จังหวัด มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากทุกจังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดระนองและจังหวัดราชบุรี

ด้านสิ่งดึงดูดจิตใจในการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับน้ำพุร้อนมีคุณภาพ สะอาดและมีความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน พบว่า จังหวัดราชบุรีและจังหวัดระนอง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ๓ จังหวัดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงราย

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว น้ำพุร้อน เช่น มีป้ายบอกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ แผนที่ชัดเจน พบว่า จังหวัดราชบุรีในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากที่สุด ๔ จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่ได้เปรียบจากทุนธรรมชาติ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด จึงต้องเตรียมแผนทางการเข้าถึง ที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดจิตใจและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการแข่งขันในอนาคตที่ประเทศไทย จะต้องเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้

๖. อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง แหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน หย่อนใจ มีบริเวณให้นั่งพักผ่อนอย่างเพียงพอ และควรมีการดูแลสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว น้ำพุร้อนให้สะอาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคัตนางค์ วรวิทย์คุณเกียรติ กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นลักษณะพฤติกรรมในการตัดสินใจและเลือกรูปแบบที่จะเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวจะมีอยู่หลายๆ ลักษณะที่แตกต่างกันไป และนักท่องเที่ยวจะทำการพิจารณาเลือกรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับแนวคิดของจิราพร กองทอง^๔ กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยว ได้แก่ ๑. ลักษณะภูมิประเทศ ทัศนียภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ๒. ลักษณะภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศที่ดีในแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะไปเที่ยว ๓. ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยแหล่งวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง ก็จะสามารถดึงดูดความ

^๔จิราพร กองทอง, ปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวบริเวณด่านช่องจอมอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

สนใจของนักท่องเที่ยวทั่วโลกได้ ๔. ความสะดวกทางคมนาคมและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย
๕. การจัดบริการ ความสะดวกของที่พักรับ กิจกรรมต่างๆ ในการท่องเที่ยว

ด้านบริการการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ความสำคัญกับ ห้องสุขา ห้องอาบน้ำแยกชาย/หญิง โดยบ่งบอกสัญลักษณ์ที่ชัดเจนและน้ำพุร้อนมีความสะอาดและบริสุทธิ์ และควรมีสปา มีที่อาบน้ำแร่สมุนไพร มีนวดแพทย์แผนไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธร สามารถ^๕ ได้ศึกษาความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจมากต่อความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์และพึงพอใจอย่างมากต่อหมู่เกาะพีพี และสอดคล้องกับข้อค้นพบของปริญญา อภิวงศ์วาร^๖ ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านบรรยากาศ สภาพภูมิอากาศ การมาท่องเที่ยววัฒนธรรมและการมาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ

ด้านการจัดการตลาด พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง น้ำพุร้อนมีความสะอาด สอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยพัชรา ลาภลือชัย^๗ ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก และตลาดน้ำท่าคาแตกต่างกัน โดยระดับความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคาสูงกว่าระดับความพึงพอใจ ต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก และให้ความสำคัญกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในตลาดน้ำมากที่สุด

๒. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

พบว่า แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่ได้เปรียบจากทุนธรรมชาติ เช่น มีภูเขา มีธรรมชาติที่สวยงาม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมแหล่งน้ำพุร้อน ที่มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวค่อนข้างพร้อมสมบูรณ์ทั้ง ๕ จังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็ง

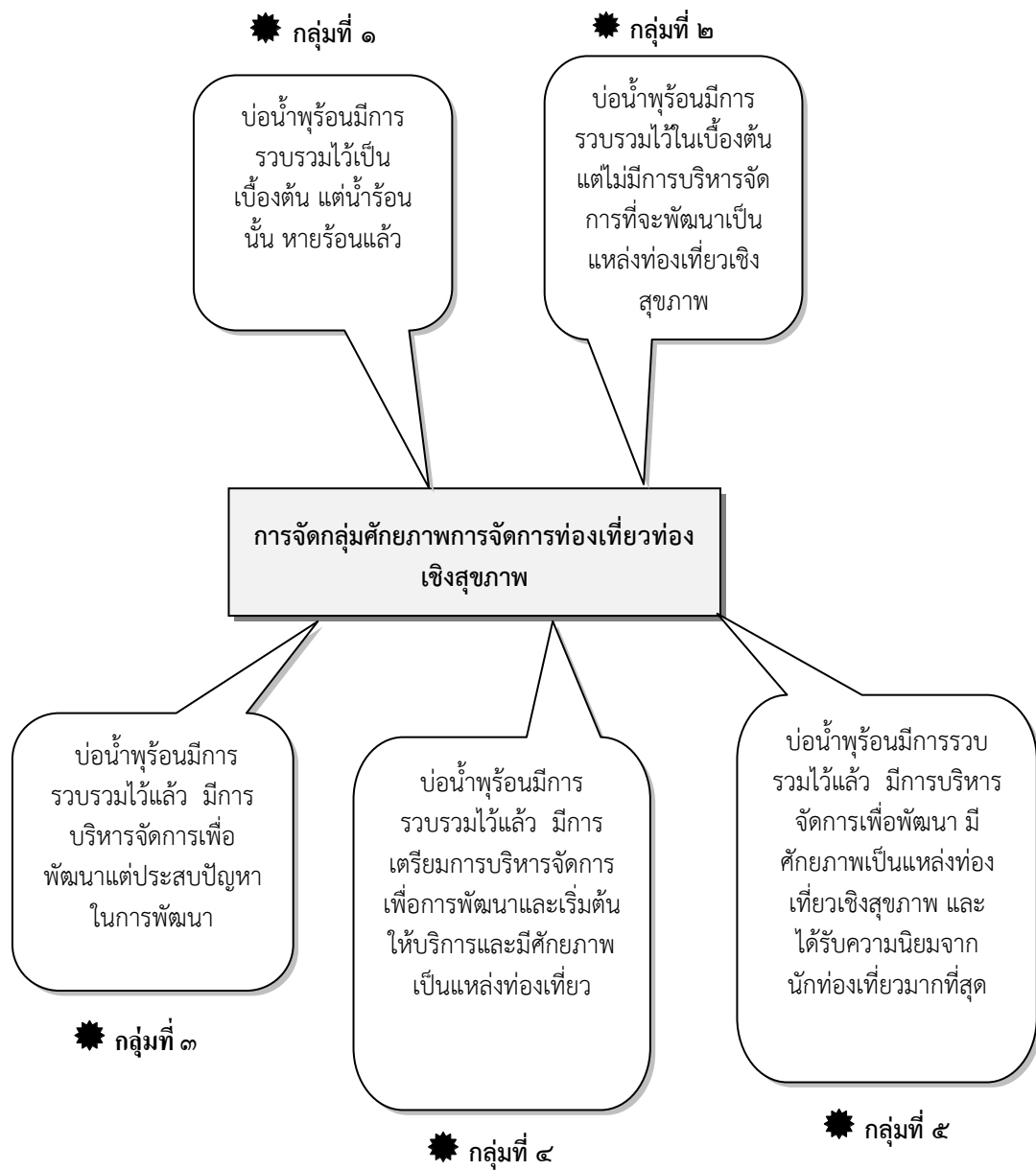
^๕ ศศิธร สามารถ, “ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่”, สารนิพนธ์, บธ.ม. (การตลาด). (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, ๒๕๔๕).

^๖ ปริญญา อภิวงศ์วาร, “พฤติกรรมนักท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทย”, ค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

^๗ พัทธรา ลาภลือชัย, “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓).

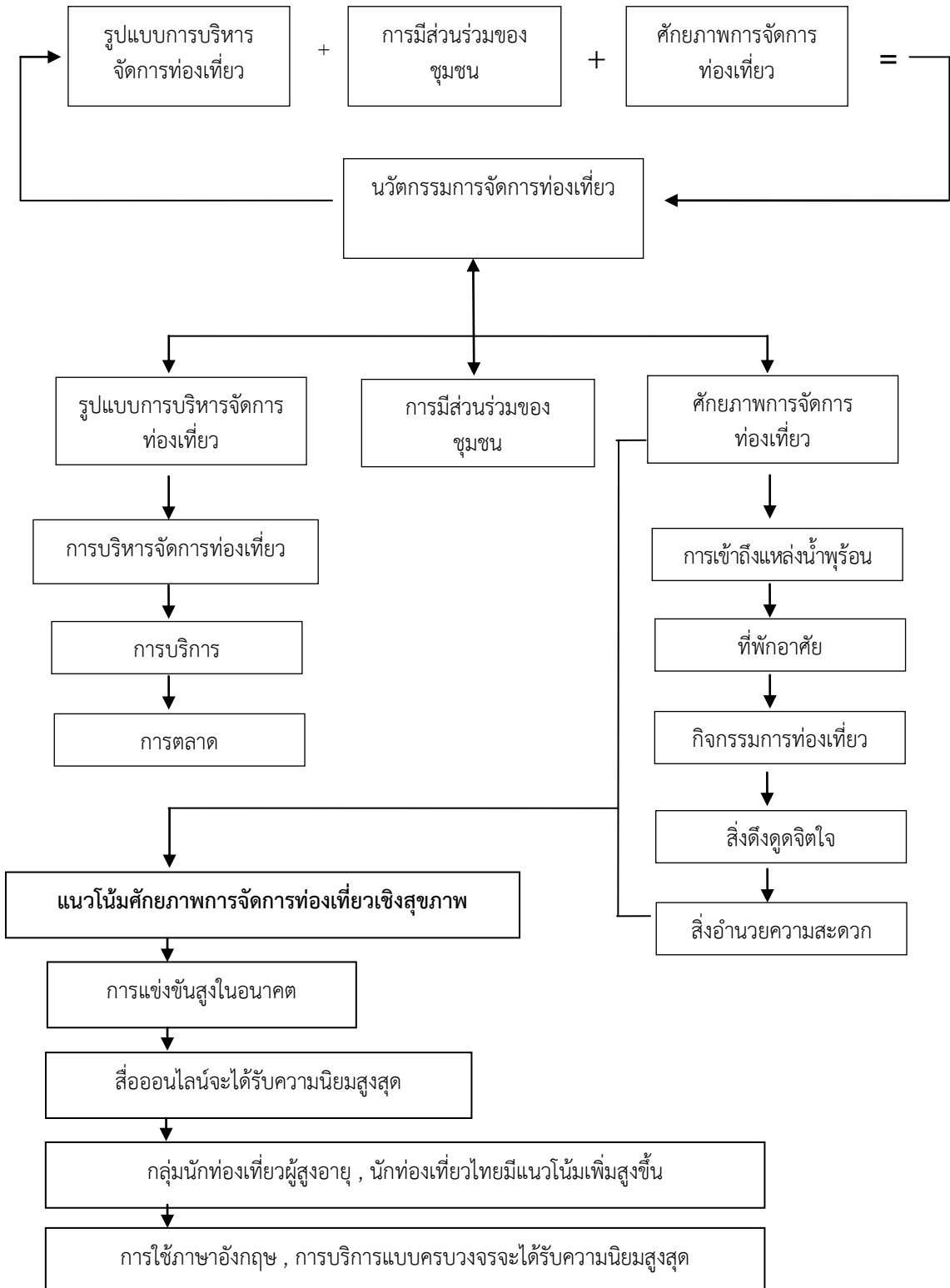
จึงทำให้มองเห็นถึงแนวโน้มศักยภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่าสามารถเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต ซึ่งในอนาคตการเข้าสู่ AEC นักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศ จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นอาวุธที่สำคัญ ในการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและเปรียบเทียบราคามากขึ้น เพื่อที่จะเจาะแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกค่าสนใจ โดยค้นหาข้อมูลผ่านทางระบบออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งในอนาคตข้างหน้า นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และนักท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด จะต้องเตรียมภาษาอังกฤษเส้นทางการเดินทาง การเข้าถึงที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดจิตใจตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หากเป็นการบริการที่ครบวงจรก็มีแนวโน้มที่ได้รับความนิยมมากขึ้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องปรับตัวให้ทันต่อการแข่งขันในอนาคตที่ประเทศไทย จะต้องเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้

ผลจากการศึกษาศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้ง ๑๗ แหล่ง สามารถนำมาจัดกลุ่มตามศักยภาพการท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยว ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ ๕ กลุ่ม ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามารถนำมาสร้างเป็นแผนภูมิ “นิวตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ” ได้ดังนี้

องค์ประกอบของนวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

องค์ประกอบของนวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน คือ มีการบริหารจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศร่มรื่น มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, มีการบริการการท่องเที่ยว เช่น ความสะอาดของน้ำพุร้อน มีห้องน้ำแยกชาย-หญิง มีป้ายแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้บ่อน้ำร้อน, มีการจัดการตลาด เช่น มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ มีสปา อาบน้ำแร่สมุนไพร บันจายาน ม้าฉาบบำบัด และนวดแผนไทยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว บวกกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้ชุมชน ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ของแต่ละชุมชน และเห็นถึงความสำคัญในการร่วมกัน ในการดูแลรักษาแหล่งน้ำพุร้อนและสภาพแวดล้อม และเกิดแรงจูงใจในการร่วมกันพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนในท้องถิ่นของตน ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของน้ำพุร้อนแต่ละแห่ง คือ เส้นทางในการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ การคมนาคม มีถนนและเส้นทางเดินสู่แหล่งน้ำพุร้อนได้ง่าย มีความสะดวกสบายและมีความปลอดภัย, ที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงกับแหล่งน้ำพุร้อน ที่พักมีความสะอาดปลอดภัยและมีราคาที่เหมาะสม, มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทรัพยากรของแหล่งน้ำพุร้อน มีสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวในเรื่องของการบริการ ความสะอาดความสะดวกที่สำคัญแหล่งน้ำพุร้อนมีความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ประการสุดท้ายคือ แหล่งน้ำพุร้อนมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีระบบเตือนภัย มีป้ายหรือสัญลักษณ์เตือนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ความสะอาดของบ่อแช่ตัว แช่เท้า ควรคำนึงถึงความสะอาด ดังนั้นแหล่งน้ำพุร้อนจำเป็นต้องมีมาตรการด้านความสะอาด การดูแลรักษาความสะอาดของบ่อแช่ตัว บ่อแช่เท้า ในพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ คือ ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด

๗. ข้อเสนอแนะ

งานการวิจัยเรื่อง น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ด้านสถานที่ แหล่งน้ำพุร้อนควรจัดให้มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจที่ให้มากกว่านี้ ในบริเวณโดยรอบน้ำพุร้อน รวมทั้งควรมีการรักษาความสะอาดของบริเวณโดยรอบ

๒. ด้านการอำนวยความสะดวก แหล่งน้ำพุร้อนควรจัดให้มีห้องสำหรับอาบน้ำแร่ส่วนตัว เพื่อสะดวกในการอาบน้ำของนักท่องเที่ยวในบริเวณบ่อน้ำพุร้อน ควรมีการบำรุงรักษาและทำความสะอาดบริเวณบ่อน้ำพุร้อนให้มีความสมบูรณ์มากกว่านี้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวก ในการเดินทางมาท่องเที่ยวและอาจไม่อยากจะเดินทางมาท่องเที่ยวอีก

๓. ด้านบุคลากรผู้ให้บริการ แหล่งน้ำพุร้อนควรเพิ่มจำนวนบุคลากรผู้ให้บริการ ควรมีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งควรจัดให้บุคลากรอยู่ในแต่ละสถานที่ที่ให้บริการโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “รายงานสรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพเล่มที่ ๑๐”. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอร์ แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์, ๒๕๕๔.

คัตณางค์ วรภัฏญเกียรติ. พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด. รายงานการวิจัยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง. บธ.ม. (บริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

จิราพร กองทอง. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวบริเวณด่านช่องจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาภูมิศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.

ปริญญา อภิวงศ์วาร. พฤติกรรมนักท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของ นักท่องเที่ยวชาวไทย. ค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

พัชรา ลาภลือชัย. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗.

ศศิธร สามารถ. ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวไทยในจังหวัดกระบี่. สารนิพนธ์. บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Cochran, W.G. *Sampling Techniques. Experimental Designs*. New York: John Wiley & Sons. Inc, 1953.

